

ALDONA M. MOLESZTAK
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Życie rodzinne w wyobrażeniach młodych dorosłych

*...to jacy jesteśmy obecnie w dużej mierze
zawdzięczamy naszym rodzicom, ja chciała-
bym być taką mamą dla swoich dzieci jaką
moja mama była i jest dla mnie (S4).*

Wprowadzenie

Rodzina jest [...] wspólnotą najpełniejszą z punktu widzenia więzi międzyludzkiej. Nie ma więzi, która by ściślej wiązała osoby, niż więź małżeńska i rodzinna. Nie ma innej, którą można by z tak pełnym pokryciem określić jako „komunię”. Nie ma też innej, w której wzajemne zobowiązania byłyby równie głębokie i całościowe, a ich naruszenie godziłoby bardziej boleśnie w ludzką wrażliwość: kobiety, mężczyźni, dzieci, rodziców¹.

Przywołane słowa Jana Pawła II wskazują, że rodzina jako wspólnota jest przedmiotem szczególnej wrażliwości i troski Kościoła. Jednocześnie rodzina jest wyjątkowym obiektem rozważań na gruncie nauk społecznych i historycznych. To podejście sytuuje rodzinę jako fundamentalną kategorię w życiu każdego człowieka, będącego zawsze członkiem określonej rodziny, bliższej lub dalszej. Dbalność o rodzinę, funkcje, które pełni ona w życiu jednostki, monitorowanie jej dynamiki i zmian są przedmiotem licznych dyskusji i sporów, bowiem za badaniem przemian zachodzących w rodzinie

¹ Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawianej na lotnisku w Mastowie, 3 czerwca 1991*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, Kraków 2006, s. 613.

przemawia wiele względów teoretycznych i praktycznych. Zmiany, a może przekształcenia, zaobserwowane w nowo zawieranych związkach są wynikiem nie tylko rozwoju współczesnej technologii cyfrowej, industrializacji czy konsumpcjonizmu.

Rodzina przekształca się więc m.in. pod wpływem rozwoju ekonomii, biologii, medycyny, migracji ludności, feminizacji. W konsekwencji wpływu wyodrębnionych obszarów życia nastąpiła aktywizacja zawodowa kobiet, wzrost potrzeb konsumpcyjnych, zawieranie małżeństw w późniejszym wieku, zwiększenie liczby małżeństw bez dzieci. Wraz z wyróżnionymi przeobrażeniami krystalizuje się inne podejście do wychowania dzieci, stosowanych metod wychowania, rozwiązywania konfliktów².

Wyjątkowe połączenie ze sobą tych specyficznych czynników przyczynia się do zmian, jakie zachodzą w rodzinie. Zbigniew Tyszka pisał: „Prawidłowe funkcjonowanie społeczeństwa i prawidłowe funkcjonowanie rodzin żyjących w tym społeczeństwie są ze sobą integralnie związane”³. Czynniki zmieniające rodzinę pochodzą więc z jej otoczenia – społeczeństwa, ale też z jej wnętrza, czyli sytuacji, w jakiej znajdują się członkowie rodziny, relacji, więzi, identyfikowanych potrzeb czy umiejętności rozwiązywania trudności.

Przyszłość rodziny obecna jest w dyskusji naukowej w wielu krajach Europy w kontekście nowych typów rodziny i rozpowszechnionego poglądu o kryzysie rodziny. Jest to temat aktualny i istotny w czasach szybkiej zmiany społecznej i niepewności⁴. Współcześnie stykamy się z poglądami o dywersyfikacji rodzinnych form życia czy też erozji tradycyjnego stylu życia. Zjawiska te nie muszą jednak świadczyć o zaniku rodziny, a raczej o dynamice, jaka w niej występuje. Warto postawić pytanie, czy rodzina znajduje się w fazie kryzysu, czy też uczestniczy dynamicznie w zmieniającym się świecie. Niewątpliwie współczesne unowocześnienia zmieniają funkcjonowanie rodziny, ale tylko od jej członków zależy, jaki będzie jej kształt. Badacze wskazują, że pochodzenie kulturowe oraz wsparcie rodziny kształtuje wyobraźnię, która jest ważnym narzędziem w osiągnięciu wyznaczonych celów rodziców i ich dzieci⁵.

² A. Molesztak, *Dynamika współczesnej rodziny*, „Horyzonty Wychowania” 2017, t. 16, nr 3, s. 73.

³ Z. Tyszka, *Socjologia rodziny*, Warszawa 1979, s. 5.

⁴ Por. D. Chambers, *A Sociology of Family Life. Change and Diversity in Intimate Relations*, Cambridge 2012, za: H. Forsberg, R. Nätkin, *Families in the Future: Stories of Finnish Students*, „Journal of Comparative Family Studies” 2016, t. 47 (Winter), s. 27.

⁵ Por. L. Naidoo, *Imagination and Aspiration: Flames of Possibility for Migrant Background High School Students and Their Parents*, „Australian Journal of Teacher Education” 2015, t. 40.

Zamysł przeprowadzenia badań powstał w związku z licznymi artykułami wskazującymi na zmiany w strukturze rodziny oraz na kryzys rodziny. Celem artykułu jest prezentacja opinii studentów o swojej przyszłej rodzinie.

Założenia teoretyczne

Jak stwierdził Tyszka:

Niezależnie od tego, że ludzie żyją w grupach rodzinnych i „rodzinnie” się zachowują, mają określone wyobrażenia dotyczące poprawnych zachowań w rodzinie, treści ról wewnątrzrodzinnych, hierarchii pozycji społecznych, wykonywania poszczególnych funkcji przez rodzinę. Mają określone poglądy i opinie dotyczące wzorcowego życia rodzinnego⁶.

Młodzi dorośli budują swoje wyobrażenie o rodzinie na podstawie własnych przeżyć i obserwacji. Z psychologicznego punktu widzenia powołać się tu można na teorię społecznego uczenia się Alberta Bandury. Teoria ta w przejrzysty sposób wyjaśnia mechanizm nabywania i modyfikowania ludzkich zachowań oraz kierowania postępowaniem. Analizuje ludzkie działanie w kontekście wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań zachowania jednostki. Teoria społecznego uczenia – jak pisze jej autor – „wyjaśnia ludzkie zachowania w kategoriach stałych wzajemnych relacji między determinantami poznawczymi, behawioralnymi i środowiskowymi”⁷.

W Polsce badania dotyczące wyobrażeń młodzieży o małżeństwie i rodzinie prowadzone były w latach 2004–2005 przez naukowców z dwóch ośrodków akademickich: Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Leon Dyczewski) oraz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (Tomasz Biernat). W badaniach posłużono się kwestionariuszem ankiety przygotowanym przez badaczy z siedmiu krajów. Leon Dyczewski stwierdził, że model rodziny prezentowany przez mass media nie jest tożsamy z tym, który reprezentuje młodzież⁸, bliższa jest ona bowiem w swojej opinii tradycyjnemu modelowi małżeństwa i rodziny eksponowanemu przez rodziców i dziadków, niż temu upowszechnianemu w mediach.

Inną teorią niezbędną w analizie podjętego zagadnienia jest teoria pokoleń, która opiera się na stwierdzeniu, że „każde pokolenie ma swoją

⁶ Z. Tyszka, *Podstawowe pojęcia i zagadnienia socjologii rodziny*, Poznań 1997, s. 57.

⁷ A. Bandura, *Teoria społecznego uczenia się*, Warszawa 2007, s. 17.

⁸ Por. L. Dyczewski, *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Pomiędzy tradycją a nowoczesnością*, Lublin 2009, s. 8.

pokoleniotwórczą sytuację czy wydarzenie, np. kryzys ekonomiczny, wojnę, rewolucję, transformację ustrojową⁹. Pokolenie dzisiejszych młodych ludzi w wieku 20–25 lat wychowywało się i rozwijało w konkretnym czasie historycznym i całokształcie przemian społecznych i cywilizacyjnych. Niezaprzeczalny wpływ wywarły także takie czynniki, jak komputeryzacja, cyfryzacja i informatyzacja. Studenci są już kolejnym pokoleniem wyrosłym w warunkach powszechnej dostępności ogromnych zasobów Internetu, forów społecznościowych i nowych kanałów komunikacji. Wyróżnione obszary mają niewątpliwie duże znaczenie w kształtowaniu relacji rodzina–młodzież. Każde pokolenie wychowywało się w innych warunkach społecznych, ekonomicznych – w zupełnie innych światach. Każda generacja zatem ma swój „czas” dla niej właściwy i charakterystyczny. „Czas pokolenia” dzieci jest odczuwany jako inny od „czasu generacji” rodziców. Przez pryzmat specyfiki czasu każdej grupy inaczej spostrzega się siebie i rodzinę na osi czasu, czyli jej przeszłość, terażniejszość i przyszłość¹⁰. Analizy wyobrażeń rodziny nie można więc dokonać w oderwaniu od kontekstu historycznego, kulturowego i społecznego, w którym rozwija się młode pokolenie¹¹.

Tyszka jest autorem systemu metodologicznego wieloaspektowej, integralnej analizy życia rodzinnego¹². W swoich rozstrzygnięciach naukowych sprawdzał współczesne teorie rodziny. Analizował teorię wymiany, racjonalnego wyboru, interakcjonizmu symbolicznego, teorię konfliktu, teorię funkcjonalną, teorię ekologiczną i systemową. Prowadzone rozważania doprowadziły go do stwierdzenia, że „propozycja badawcza, a także sama wizja miejsca i roli rodziny w życiu społeczeństwa i jednostki najbliższa jest teorii systemowej”¹³. Systemowa teoria rodziny nawiązuje do podstaw teorii systemowej. W teorii systemowej podstawowe założenie zakłada, że wszystkie części systemu są ze sobą powiązane. Prawdliwe opisanie subsystemu może wystąpić tylko w sytuacji konfrontacji z całym systemem¹⁴.

⁹ W. Wrzesień, *Europejscy poszukiwacze i specyfika ich relacji międzypokoleniowych*, w: *Rodzice i ich dzieci w tańcu pokoleń*, red. W. Wrzesień, A. Żurek, I. Przybył, Poznań 2005, s. 125, za: A. Kwak, *Rodzina i młodzież. Teoria i badania*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2008–2009, t. 19, s. 63.

¹⁰ Por. A. Kwak, *Rodzina i młodzież. Teoria i badania*, dz. cyt., s. 64.

¹¹ Z. Tyszka, *Z metodologii socjologicznych badań nad rodziną*, Poznań 1991, za: A. Żurek, *Koncepcja rodziny i sposoby jej badania w ujęciu profesora Zbigniewa Tyszkę*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2005, t. 16, s. 251.

¹² Por. A. Żurek, *Koncepcja rodziny i sposoby jej badania w ujęciu profesora Zbigniewa Tyszkę*, dz. cyt., s. 256.

¹³ Tamże, s. 257.

¹⁴ Por. tamże.

Materiał i metoda

Badanie odbyło się w Bydgoszczy na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego od kwietnia do września 2017 roku. W badaniu wzięło udział 57 studentów: 36 studiów stacjonarnych i 21 studiów niestacjonarnych różnych kierunków, uczestniczących w wykładach fakultatywnych. Wśród studentów było 49 kobiet i 8 mężczyzn w wieku 21-35 lat. W badaniu posłużono się metodą zbierania danych jakościowych. Studentów poproszono o napisanie wypracowania na temat: *Moje wyobrażenia o rodzinie*. Wypracowanie jest dokumentem pisanym nazywanym werbalnym, ze względu na zapisywanie słów. Należy do dokumentów intencjonalnych, ponieważ powstało na skutek inspiracji badacza. Jednocześnie ze względu na podjęty temat należy potraktować wypracowanie jako dokument osobisty. Z przygotowanych tekstów wyodrębniono kategorie wyróżnione przez autorów. Wypracowanie jest źródłem informacji o projektowaniu przyszłej rodziny lub weryfikacji, czy wcześniejsze poglądy uległy zmianie u osób, które związek małżeński zawarły lub funkcjonują w związku nieformalnym. Analiza wypracowań polegała na wyodrębnieniu w treści kategorii, do których nawiązywali studenci. Następnie dokonano oceny kontekstu, w jakim pojawiły się opisy funkcjonowania rodziny.

Wyniki badań

Wyobrażenia o przyszłości, cele, dążenia życiowe, wizje dotyczą zadań, które umiejscawiane są w bliższej lub dalszej przyszłości. Z tego względu mają one charakter jedynie deklaracyjny. Określone przez studentów dążenia nie muszą być więc zrealizowane w przyszłości. Trudno zatem traktować opowiadania jako podstawę trwałej, stabilnej przyszłości. Realizacja planów, jeśli nawet się pojawi, może się zmienić ze względu na pojawiające się okoliczności (takie jak zmiana stanu zdrowia, ubóstwo). Nowa sytuacja może prowadzić do modyfikacji już sprecyzowanych planów lub też do wytyczenia innych celów¹⁵. Interesujące jest jednak to, jak studenci piszą o rodzinie, czy obraz rodziny pochodzenia jest widoczny w nowym pokoleniu, jakie można zauważyć zmiany w stosunku do rodziny.

¹⁵ Por. A. Kwak, *Rodzina i młodzież. Teoria i badania*, dz. cyt., s. 62.

Rodzina jako podstawowa kategoria społeczna

Większość wypowiedzi rozpoczyna się od definiowania pojęcia rodziny. Jedna z wypowiedzi była skoncentrowana tylko na opisie rodziny w literaturze. Była to praca typowo teoretyczna, opatrzona przypisami, niezawierająca własnego postrzegania rodziny. Podejście do zadania w taki sposób może świadczyć o lęku studenta przed dzieleniem się swoimi wyobrażeniami, a może wystąpiły inne czynniki stanowiące przeszkodę w podzieleniu się swoim stanowiskiem.

W przywoływanych już badaniach Dyczewskiego stwierdzono, że rodzina, w której wychowuje się człowiek, ma największy związek z wyobrażeniami młodzieży. Taką opinię wyraża 85,32% respondentów (N = 1335). Na drugim miejscu są krewni spoza najbliższej rodziny (30,56%). Kościół i grupy religijne zostały wskazane przez 17,6% uczestników badań, a przyjaciele przez 16,7%. Media jako czynnik lansujący model rodziny podkreśliło 8,99%, a prasę 3,67% ankietowanych. Przywołane wyniki są zgodne z opinią studentów, którzy uważają, że na obraz ich rodziny wpłynęła rodzina pochodzenia. Badani jako przykład podawali rodzinę, w której dorastali, ale nie tylko aby naśladować jej wizerunek, zwłaszcza gdy nosiła ona znamiona dysfunkcyjnej. Większość wypowiedzi świadczy jednak o chęci powielania schematów życia rodziny pochodzenia. W badaniach Dyczewskiego także stwierdzono, że większość młodzieży chciałaby, aby ich rodziny były podobne do rodziny pochodzenia. Tylko 25,4% osób uwzględniła wzór rodziców na niskim poziomie, a 5,2% respondentów całkowicie go odrzuca. Ocena rodziny pochodzenia zależy od poglądów na temat znaczenia małżeństwa i życia rodzinnego. „Im częściej te instytucje są cenione jako ważne dla jednostki i społeczeństwa obecnie i w przeszłości, tym też częściej rodzina pochodzenia jest przez respondentów widziana jako wzór dla własnego małżeństwa i przyszłej rodziny”¹⁶. Egzemplifikacją mogą być następujące słowa¹⁷:

Chciałabym stworzyć rodzinę, taką jaką mam teraz. [...] Bez względu na to jak potoczy się moje życie, gdzie będę w przyszłości, to mój prawdziwy dom będzie zawsze tam, gdzie oni są. Reasumując wydaje mi się, iż na to jaką chciałabym stworzyć rodzinę duży wpływ ma wzorzec, który wyniosłam z domu rodzinnego (S10¹⁸);

Rodzina jaką chciałabym stworzyć będzie podobna do mojej (S12);

¹⁶ I. Dyczewski, *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Pomiędzy tradycją a nowoczesnością*, dz. cyt., s. 155.

¹⁷ W cytowanych wypowiedziach respondentów zachowano pisownię oryginalną.

¹⁸ Numer nadany wypowiedzi respondenta.

Obserwując związek moich rodziców, wiem że chciałabym tworzyć ze swoim partnerem podobny związek małżeński, w którym mężczyzna jest głową rodziny, troszczy się o swoją kobietę, można się poczuć przy nim bezpiecznie (S22);

Z mojego rodzinnego domu wyciągnęłam dużo wartości, którymi kieruje się w życiu. I do którego zawsze będę wracać. Pomimo tego, że czasami bywało lepiej i gorzej, dom będę wspominała jako miejsce, gdzie czułam się bezpieczna, otoczona miłością i bliskimi, którzy zrobiliby dla mnie wszystko. Gdzie mogłam być sobą, i nikomu to nie przeszkadzało (S26).

Rodziny tej grupy wysoko cenią życie rodzinne, relacje w rodzinie, wzajemną pomoc. Są to rodziny w pewien sposób silne, bo usytuowane w przestrzeni terytorialnej (miejsce, którym jest dom, mieszkanie) i uczuciowej.

Nie zawsze rodzina pochodzenia jest wzorem. W sytuacji, gdy młodzi dostrzegają nieprawidłowości, szukają innych wzorców. Nie chodzi tu tylko o rodziny dysfunkcyjne. Przykładem może być studentka, która za wzorzec przyjęła rodzinę męża. Dokonała porównania, które w niekorzystnym świetle ukazało jej rodzinę pochodzenia, gdzie zabrakło czasu na rozmowę, wspólne posiłki, wyjazdy. Poznając inny rodzaj relacji w rodzinie męża, więzi łączące jej członków, wzajemne wsparcie i zrozumienie, a przede wszystkim wspólnie spędzony czas, postanowiła go przyjąć. Zbudowała zatem system wartości, wzorując się na rodzinie męża.

Struktura rodziny to kolejna ważna kategoria określana przez badanych. Młodzi ludzie wskazują, że rodzina składa się z dwojga osób o przeciwnej płci, dzieci własnych, adopcyjnych oraz krewnych. Przykładem są następujące słowa:

[...] rodzina składa się z kobiety i mężczyzny połączonych węzłem małżeńskim. Kochających się i mających podobne podejście do życia. Idealny związek opiera się na zaufaniu, życzliwości, namiętności i gotowości do pomocy swojej wybrance czy wybran-kowi. Decyzja o ślubie powinna być przemyślana, po dłuższym okresie relacji (S16);

Każdy człowiek posiada rodzinę, zarówno bliską, jak i tą dalszą. Bliższą rodzinę tworzą minimum dwie osoby razem mieszkające, wspólnie utrzymujące swoje mieszkanie i życie, dbające o siebie i mogące wzajemnie na sobie polegać. Słyszac słowo rodzina pojawia mi się w głowie obraz mamy, taty i dziecka lub dzieci (S19);

[...] kochająca się para małżonków, którzy posiadają przynajmniej dwójkę dzieci (SSK4);

[...] oraz krewni z obu stron (SSK1).

Rodzina to obecność dzieci. Jednak nie zawsze młodzi ludzie mogą zostać rodzicami. Narratorka uważa, że jeśli nie będzie mogła z przyczyn medycznych urodzić własnego dziecka to mogłaby adoptować dzieci i kochać

je ponad życie. *Jednocześnie mimo światopoglądu akceptuję wszystkie metody medyczne pomagające w urodzeniu dziecka* (SSK4).

Istnieje jeszcze inne stanowisko odnośnie do ujęcia rodziny, bardzo powszechne wśród młodych osób. Studenci uznają związek nieformalny (kohabitację) za rodzinę. Najczęściej takie definicje spotyka się u studentów, którzy znajdują się już w takich związkach lub też w niedługim czasie mają zamiar zamieszkać razem z partnerem czy partnerką. *Używając słowa rodzina mam na myśli nie tylko małżeństwo posiadające potomstwo, lecz także osoby będące w związku nieformalnym, które nie posiadają dzieci* (S11). Związki nieformalne są obecnie coraz częściej spotykane. Już w poprzednim stuleciu społeczeństwo spotykało się z taką formą pararodzinną. Najczęściej związki te występują w mieście. Trudno współcześnie określić wiek, wykształcenie czy światopogląd partnerów w związkach niezamężnych, bowiem są to osoby wykonujące różne zawody, o różnym statusie ekonomicznym i prestiżu. Statystycznie największy wzrost związków kohabitacyjnych wystąpił w latach 70. ubiegłego wieku¹⁹. Józef Baniak, opierając się na przeprowadzonych badaniach, stwierdził, że licealiści i studenci mają pozytywną postawę wobec nieformalnych związków ludzi. Mężczyźni akceptują kohabitację nieco częściej niż kobiety. Liczniej kohabitację odrzuciły osoby pochodzące ze środowisk wiejskich²⁰. Jednocześnie w opinii licealistów i studentów

[...] małżeństwo [...] pozostaje ciągle wartością niekwestionowaną i celem dla zdecydowanej większości ludzi młodych, niezależnie od tego, iż stawia im ostre wymagania do spełnienia przed ślubem. Również oni sami podobnie traktują i oceniają małżeństwo, które zamierzają zawrzeć w przyszłości z osobą kochaną i ich kochającą. Ci respondenci pragną także zostać w przyszłości rodzicami własnych dzieci. Są oni przekonani, iż to właśnie dzieci nadadzą sens i cel ich małżeństwu, jak i przyczynią się do trwałości i nierozzerwalności ich związku²¹.

W zgromadzonym materiale badawczym można wyróżnić cztery charakterystyczne grupy reprezentowane przez badanych ze względu na rodzinę pochodzenia:

1. Rodzina tradycyjna, o silnych więziach. Członkowie rodziny w kolejnych pokoleniach są mocno związani z rodzicami, dziadkami, rodzeństwem. Deklarują wzajemną pomoc, wsparcie. Wskazują często na bliskie zamieszkanie.

¹⁹ Por. J. Baniak, *Kohabitacja niezamężna i małżeństwo w świadomości młodzieży licealnej i akademickiej. Studium socjologiczne na przykładzie Kalisza i Poznania*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2001, t. 11, s. 207-208.

²⁰ Por. tamże, s. 223.

²¹ Tamże, s. 246-247.

2. Rodzina niepełna na skutek rozwodu, migracji rodzica, samotnego rodzicielstwa.
3. Rodzina z uzależnianiem rodzica od alkoholu.
4. Rodzina pełna, bez podziału na role z osłabionymi relacjami osobowymi.

Rodzina tradycyjna

Jednostka w relacjach rodzinnych buduje swój system wartości. Dzięki procesowi transmisji wzorów kulturowych przejmuje wzory zachowań. Rodzice, dziadkowie i inni krewni są dla młodego człowieka znaczącymi osobami w procesie socjalizacji pierwotnej²². Jedna z badanych stwierdza, że w rodzinie każdy musi mieć nakazy i zobowiązania, ponieważ w ten sposób wyznacza się każdemu członkowi rodziny miejsce. *Będziemy czuli się potrzebni i odpowiedzialni za dane sprawy* (S1). Kobięcie i mężczyźnie przypisuje tradycyjne obowiązki, które czasami mogą ulec zmianie. *Ważne jest jednak, by czasami zamienić się rolami, lub chociaż pomagać drugiej osobie*, kontynuuje swoją wypowiedź narratorka (S1). Co ważne, autorka podkreśla, że jest przeciwna wyjazdowi za granicę w celu podjęcia pracy. Nie zgadza się na wychowanie dzieci w rodzinie niepełnej. Nie jest to rozwiązanie korzystne dla rodziny. Ważniejsza niż korzyści materialne jest rodzina. *Mogę być uboga materialnie, ale nie chcę stracić kogoś, kogo Kocham* (S1). Rodzina to także wspólne przygotowywanie posiłków, ich spożywanie, wspólna zabawa i spędzanie świąt. Można więc stwierdzić, że autorka opisuje klimat, jaki chciałaby stworzyć w swojej przyszłej rodzinie. Inna wypowiedź będąca egemplifikacją tej grupy brzmi następująco:

Uważam, że rodzic powinien pozwolić dziecku na pewną swobodę w zachowaniu jeśli to nie przekracza granic moralnych i etycznych, nie zamykać go pod swoją opieką i nadmierną kontrolą. Natomiast pomagać mu i wspierać w różnych decyzjach w czasie dorastania. Naprowadzać na dobrą ścieżkę ku przyszłości, pokazywać i odkrywać przed nim możliwości. Bez żadnego wymuszania i wybierania np. zainteresowań swojej pociechy. Chciałabym mieć dwójkę dzieci córkę i syna, którzy dogadywaliby się jako rodzeństwo. Wszyscy razem spędzalibyśmy wspólnie czas, nasza relacja była by zdrowa i bliska. Każdy mógłby liczyć w razie swoich niepowodzeń lub różnych innych życiowych problemów na pomoc i wsparcie rodziny. Tata powinien uchodzić za życiowego nauczyciela. Pokazywać przydatne umiejętności, szczególnie swojemu synowi.

²² Por. A. Kacprzak, *Międzypokoleniowa transmisja alkoholizmu (na podstawie narracji „trzeźwiejących” alkoholików)*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica” 2011, nr 38, s. 73-89.

Ojciec jest potrzebny również córce. Ma dawać poczucie bezpieczeństwa i starać się podtrzymać ciepło ogniska domowego, lecz również powinien być autorytetem (S16).

Podobną wypowiedź reprezentują jeszcze dwie respondentki (S17, S19):

Ważne jest, aby pielegnować wzajemne uczucie, poświęcać sobie czas, rozmawiać, nie tylko słyszeć, ale przede wszystkim słuchać. Nie poddawać się, gdy przeciwności losu tak bardzo osłabiają motywację do dalszej walki. Dla mnie rodzina to zarówno dwoje partnerów jak i małżeństwa posiadające dzieci, ważne, aby walczyli o siebie i pamiętali, że „trudności są stanem normalnym ale przemijającym” (S10, S11);

Moja rodzina jest bardzo liczna. Mam trzy starsze siostry. Najbliższa rodzina moich rodziców liczy przynajmniej pięciu członków. Od kiedy pamiętam, zawsze żyjemy w zgodzie, spędzamy wspólnie każde święta i obchodzimy uroczyscie każde urodziny, imieniny, wesela i rocznice. Tak zostaliśmy z siostrami wychowane i przywykłyśmy do takiego traktowania siebie nawzajem. Na spotkaniach rodzinnych zawsze spotykamy się całymi rodzinami. Spora część mojego starszego kuzynostwa ma już swoje dzieci dlatego rodzina systematycznie i prężnie powiększa się. Rodzina jaką chciałabym stworzyć będzie podobna do mojej (S12);

Moja wymarzona rodzina, oprócz mnie, składałaby się z mojego partnera na całe życie i trójki dzieci. Zawsze chciałam mieć dwóch chłopców i jedną dziewczynkę. Podobają mi się perspektywy rodzin wielodzietnych, o ile wszyscy członkowie rodziny mają zapewnione bezpieczeństwo i odpowiedni rozwój (S14).

Podobną opinię wypowiadają jeszcze dwie studentki (S3, S9);

Uważam, że rodzina jest jak Dom. A w domu czujemy się najlepiej, najbezpieczniej, w Domu poznajemy i dowiadujemy się czym jest życie. Według wielu ludzi życie jest chwilą, jeżeli jest to chwila to nie chce tej chwili spędzić sam. Dla młodych mężczyzn założenie rodziny jest sprawą bardzo ciężką do ogarnięcia, ponieważ taki krok jest bardzo odpowiedzialny. I podstawowym, najważniejszym motywem działania jest zapewnienie rodzinie godnego życia w spokoju i szczęściu (S15M²³, S2).

Rodzina to organizm, który rządzi się swoimi prawami, nie da się go w pełni opisać kategoriami dyskursu nowoczesności. Jak długo rodzina będzie chciała utrzymywać swoje imponderabilia, tak długo będzie siłą wzbogacającą nowoczesność, będzie też artykułować siebie w sobie właściwym dyskursie rodzinnym²⁴.

Rodzina tradycyjna funkcjonuje ze względu na jasno określone role społeczne, jest związana ze światopoglądem religijnym (wychowanie religijne,

²³ Stanowisko wyrażone przez studenta.

²⁴ K. Wrońska, *Rodzicielstwo między tradycją a rozwiniętą nowoczesnością*, w: *Rodzina w świecie współczesnym*, red. M. Howorus-Czajka, K. Kaczor, A. Wierucka, Gdańsk 2011, s. 59-70.

ślub kościelny). Członkowie rodziny są ze sobą mocno związani. Zgodnie z badaniami Katarzyny Wrońskiej młodzież uznaje rodzinę za naturalną wspólnotę życia, szkołę uczuć i przywiązań. Wobec rodziny młodzież jednak wysuwa określone postulaty, których spełnienia oczekuje²⁵. Tradycyjna rodzina z powodzeniem może uobecniać się we współczesności, jeśli spełni określone warunki. Na pierwszy rzut wysuwa się refleksyjne przetworzenie tradycji rodzinnych w celu przywołania jej w codziennych relacjach – integrowanie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości w imię podstawowych norm i zasad moralnych.

Rodziny niepełne

W słowach napisanych przez osoby wychowujące się w rodzinach niepełnych tkwi pragnienie założenia pełnej rodziny. Każda z takich osób odczuwa stratę i ból życia bez jednego rodzica, mimo że przyczyny takiej sytuacji rodzinnej były różne. Przykłady rodziny niepełnej pojawiają się w następujących wypowiedziach:

Chciałabym w przyszłości jednak uniknąć tego, aby jedna osoba z rodziny wyjechała. Wówczas tworzy się rodzina niepełna, co według mnie nie jest dobrym rozwiązaniem dla żadnej osoby. Z własnego doświadczenia wiem, co czuje dziecko, gdy jeden z rodziców wyjeżdża i widzi go raz na pół roku. Dlatego też chciałabym stworzyć takie warunki, by nie było to konieczne (S10);

[...] z mamą i siostrą zostaliśmy same z powodu wyjazdu drugiego rodzica za granicę w poszukiwaniu pracy i lepszymi pieniędzmi. Nasza rodzina została rozbita, jednak jak się szybko okazało nie chodziło tylko o pracę. Po bardzo długim czasie rodzice wzięli rozwód, gdyż mama ze względu na nas nie chciała tkwić w toksycznym związku (S8);

Dodatkowo wizja mojej przyszłej rodziny ukazuje moją osobę oraz męża mieszkających i pracujących na terenie naszego kraju. Jest to bardzo ważne dla mnie, ponieważ relacje jakie panują pomiędzy mną, a osobami bliskimi [...] nie pozwoliłyby mi na emigrację z kraju (S5);

Moim marzeniem, z racji tego że miałam rozbitą rodzinę, jest to by założyć własną rodzinę i mieć ją pełną (S18);

Jako mała dziewczynka straciłam tatę. Mama zawsze powtarzała, że zastąpi mi wszystkich. Otoczyła mnie ogromem miłości, za którą jestem jej wdzięczna. Nauczyła

²⁵ Por. tamże, s. 73.

mnie jak dokonywać właściwych wyborów i jak troszczyć się o to co mamy. Pomimo tego, że nie ma jej już ze mną, wiem, że zawsze chciała jak najlepiej dla swoich dzieci. (S26);

[...] wychowywałam się w rodzinie niepełnej. Te doświadczenia pólsieroctwa sprawiły, że wiem dobrze jak jest mieć tylko jednego rodzica i jak brakuje tego drugiego. Mama zawsze starała się jak mogła żebym miała wszystko, czego potrzebuję. Jestem jej ogromnie wdzięczna za miłość, którą od niej dostałam i za wszystko, czego mnie nauczyła. [...] ale moim marzeniem jest mieć rodzinę całą, kompletną i taką „prawdziwą”, taką, gdzie będą obecni i ciałem i duchem oboje rodziców i dzieci, które będą dopełnieniem ich miłości (S7);

W opowiadaniu narratorka stwierdza, że pochodząc z rodziny niepełnej, wie

[...] jak ważne dla dziecka jest posiadanie wzoru męskiego, jak i damskiego, de facto moje wychowanie zawsze ukierunkowane było na tezę „żyj w zgodzie z Bogiem” i tak naprawdę chciałabym żyć w związku małżeńskim i chciałabym by moje dzieci urodziły się w pełnej rodzinie, nie chciałabym wychodzić za mojego partnera tylko dlatego, że jestem w ciąży (a więc wartości wpajane mi przez całe życie mam nadzieję, że będą przestrzegane) aczkolwiek to nie moja wiara prowadzi mnie przed ołtarz de fakto to sama wizja wesela jak i białej sukienki sprawia, iż chciałabym ślubować miłość przed ołtarzem gdzie znajomi i rodzina cieszyliby się naszym szczęściem (S4).

Współcześnie rodziny niepełne wpisały się w przestrzeń społeczną miast i wsi, mimo że w środowiskach wiejskich rodzin niepełnych jest znacznie mniej niż w miastach. Badacze zwracają uwagę, że dzieci samotnych rodziców szybciej dojrzewają,

[...] szybciej uczestniczą w podejmowaniu decyzji, są proszone o opinie, wykonują przeciętnie więcej obowiązków domowych, mają mniej wsparcia, co przyczynia się do ich wcześniejszej samodzielności i większej pewności siebie niż ich rówieśnicy²⁶.

Jednak jest to grupa zróżnicowana i badania wskazują także na występowanie problemów wychowawczych, materialnych, opiekuńczych i psychicznych. Do tej grupy zalicza się tak zwane czasowe samotne rodzicielstwo, które skutkuje występowaniem deficytu bliskości i intymności, oddaleniem od siebie partnerów, pojawieniem się skłonności do romansów i lęków przed zdradą²⁷. Młodzi ludzie w rodzinie są więc postawieni w trudnej dla nich sytuacji, co wywołuje tęsknotę za pełną rodziną.

²⁶ S. Rydz, *Samotne rodzicielstwo*, w: *Psychologia rodziny*, red. I. Janicka, H. Liberska, Warszawa 2014, s. 243-258.

²⁷ Por. tamże, s. 256-257.

Rodzina z problemem alkoholowym

Doświadczenia związane z uzależnieniem rodzica od alkoholu są bardzo trudne do zwerbalizowania przez młodzież. Młodzi dorośli dostrzegają nieprawidłowości, w których się wychowywali, a które warunkują ich funkcjonowanie. Przykładem może być opowieść młodego mężczyzny:

Wychowałem się w rodzinie rozwiedzionej mój ojciec był alkoholikiem mnie oraz młodszego brata wychowywała matka. [...] Moje wyobrażenia o rodzinie zmieniły się o 180 stopni w momencie kiedy zauważyłem, że samo opiekowanie się dzieckiem nie wystarcza. Trzeba stać się rodzicem ojcem partnerem życiowym. Tylko trochę nie wiedziałem od czego zacząć. Wtedy zdałem sobie sprawę że wiedza, którą posiadam z domu rodzinnego jest niewystarczająca. Choćby dlatego że sam już nie jestem dzieckiem tylko je posiadam, jestem ojcem, matka nie jest matką, tylko moją partnerką i matką mojego dziecka. To bardzo dużo zmienia powiedziałbym że wszystko ponieważ zmienia się moja rola którą pełniłem dotychczas (S20M).

Młoda kobieta napisała następująco:

Moja rodzina w której się wychowywałam jest daleka do ideału, który sobie wyobrażam. [...] Chciałabym, by nasza przyszła wspólna rodzina była „odizolowana” od tego co spotkało mnie czy mojego chłopaka w dzieciństwie. Chciałabym aby moja rodzina nie zaznała nigdy krzyku, awantur, poniewierania (S16).

Badacze w większości uważają, że „jednym z najważniejszych czynników warunkujących prawidłową postawę dzieci i młodzieży w kontekście roli rodziny w kształtowaniu się wzorów picia alkoholu jest postawa rodziców wobec alkoholu”²⁸. Okazuje się, że zarówno niski poziom spożywania przez rodziców napojów alkoholowych, jak i

[...] ich negatywna postawa wobec picia napojów alkoholowych przez młodzież jest ujemnie skorelowana z rozmiarami spożywania alkoholu przez ich dzieci, co zdaje się potwierdzać wysoki wpływ zachowań rodziców na kształtowanie postaw ich dzieci wobec alkoholu²⁹.

Młodzież doświadczająca problemów alkoholowych rodziców jest w trudnej sytuacji braku prawidłowych postaw, preferowanych wartości, często bezpieczeństwa i ubóstwa. Magdalena Błażek i Maria Kaźmierczak przeprowadziły badania dotyczące struktury rodziny pochodzenia na tle kształtowania inteligencji emocjonalnej. Autorki wskazały, że bliskie więzi emocjonalne,

²⁸ A. Kacprzak, *Międzypokoleniowa transmisja alkoholizmu (na podstawie narracji „trzeźwiejących” alkoholików)*, dz. cyt., s. 77.

²⁹ Tamże.

komunikacja w rodzinie sprzyjają rozwojowi inteligencji emocjonalnej³⁰. Młodzież wychowująca się w rodzinach z problemami pozbawiona zostaje często warunków prawidłowego rozwoju.

Rodzina pełna, bez podziału na role, z osłabionymi relacjami osobowymi

Współcześni badacze wskazują na zagrożenia rodziny, do których zaliczają osłabienie lub zanik więzi osobowych w rodzinie. Wzrasta zanikanie lub niezdolność do nawiązywania relacji pomiędzy małżonkami oraz rodzicami i dziećmi. Sytuacja ta wynika z faktu występowania relacji instrumentalnych, przybierających formę typu ja–to, czyli sprowadzania drugiego podmiotu, partnera, rodzica bądź dziecka, w zależności od sytuacji, do roli narzędzia realizującego zadania dla korzyści dominującej osoby. Nie można mówić o partnerskim związku, jeśli nie ma osobowego odniesienia partnerów względem siebie³¹. W tym kontekście warto zacytować słowa ks. Mariana Wolickiego:

Niezdolność do wchodzenia w relacje ściśle osobowe może też powodować nieważność związku małżeńskiego, i to od samego jego początku, na co wskazuje orzecznictwo Roty Rzymskiej i praktyka sądów biskupich, orzekających o ważności bądź też nieważności sakramentalnych związków małżeńskich³².

Na funkcjonowanie rodziny pochodzenia nie mamy wpływu. Mimo kierowanych do niej propozycji młodzi ludzie napotykać mur trudny do przejścia. Dopiero kiedy jako dorosłe osoby zakładają swoją rodzinę, w innej perspektywie widzą miniony czas. Dla jednej ze studentek rodzina służyła zaspokojeniu potrzeb materialnych. Ojciec nieustannie pracował i nie przejawiał potrzeby bycia z żoną i córką. Przez tekst przewija się uczucie smutku, straty. Zabrakło bycia razem całej rodziny. *Kiedys czas nie był ważny, chwile razem spędzone po co to komu, przecież tata dał na kino bo jest zmęczony po pracy i chce mieć cicho w domu. Mama zrobiła obiad, posprzątała i też jest zmęczona nie ma chwili na rozmowę* (S13). Każdy członek rodziny znajduje sobie

³⁰ Por. M. Błażek, M. Kaźmierczak, *Struktura rodziny pochodzenia a inteligencja emocjonalna jednostki*, w: T. Rostowska, *Psychologia rodziny*, Warszawa 2009, s. 315.

³¹ Por. M. Wolicki, *Niektóre współczesne zagrożenia rodziny w ujęciu psychologicznym*, w: *Zagrożenia dla rodziny. Europa i Polska*, red. M. Malikowski, S. Gałkowski, Rzeszów 2010, s. 104.

³² M. Wolicki, *Relacje osobowe*, Sandomierz 2008, s. 108-109, za: M. Wolicki, *Niektóre współczesne zagrożenia rodziny w ujęciu psychologicznym*, dz. cyt., s. 105.

własną, indywidualną przestrzeń życia. Dla ojca jest to praca poza domem, dla matki obowiązki domowe separujące ją od córki. A córka powiela zaobserwowane zachowania rodziców. Następuje atomizacja jednostki w obszarze życia rodzinnego – „proces ten wyraża się w narastającym, coraz większym prymacie interesów i dążeń osobistych jednostki w stosunku do interesów i celów grupowych”³³. Rodzice koncentrują się na sobie, kosztem rodziny, co wyjaśnia teoria drugiego przejścia demograficznego³⁴. Jest to związane z klimatem, jaki tworzy się dla człowieka w świecie. W makrospołecznej przestrzeni człowiek wybiera to, co jest dla niego najlepsze, najkorzystniejsze³⁵.

Dyskusja i wnioski

Dostrzeżone przez młodzież zalety i wady domu rodzinnego były podstawą do definiowania własnego portretu rodziny. Wyróżniono trzy stanowiska wyłaniające się z opowiadań: idealizacyjno-odtwórcze powielanie struktury, relacji i wartości rodziny pochodzenia, wybiórczo-modyfikacyjny model rodziny polegający na przejściu tylko niektórych wartości rodziny i wprowadzenie do niej nowych jakości oraz twórcze – całkowicie odmienny obraz rodziny.

Określone wyobrażenia młodych dorosłych prowadzą do przywołania silnych cech rodzin. Cechy te wcześniej opisali Nick Stinnett, John DeFrain³⁶ oraz David H. Olson, Hamilton I. McCubbin, Howard L. Barnes, Andrea S. Larsen, Marelą J. Muxen, Marc A. Wilson³⁷. Młodzież jest świadoma tego,

³³ Z. Tyszka, *Rodzina we współczesnym świecie*, Poznań 2003, s. 41, za: P. Nierodka, *Filozoficzne podstawy kryzysu współczesnej rodziny*, w: *Rodzina w świecie współczesnym*, dz. cyt., s. 257.

³⁴ Por. I. Kotowska, *Europejskie modele rodziny w dobie transformacji*, w: *Rodzina – prywatność – intymność. Dzieje rodziny w kontekście europejskim*, red. D. Kalwa, A. Walaszek, A. Żarnowska, Warszawa 2005; A. Giza-Poleszczuk, *Rodzina a system społeczny. Reprodukcyjność i kooperacja w perspektywie interdyscyplinarnej*, Warszawa 2005; K. Slany, *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Kraków 2002, za: T. Szlendak, *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Warszawa 2011, s. 392-393.

³⁵ Por. T. Szlendak, *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*, dz. cyt., s. 399.

³⁶ J. DeFrain, *Strong families around the world*, „Family Matters” 1999, no 53 (Winter), s. 6; N. Stinnett, J. DeFrain, *Secrets of Strong Families*, Boston Little Brown & Co 1985, za: L. Dyczewski, *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Pomiedzy tradycją a nowocześnieścią*, dz. cyt., s. 176.

³⁷ D.H. Olson, H.I. McCubbin, H.L. Barnes, A.S. Larsen, M.J. Muxen, M.A. Wilson, *Families: What Makes Them Work*, Los Angeles 1989; D.H. Olson, C.S. Russell, D.H. Sprenkle, *Circumplex Model: Systemic Assessment and Treatment of Families*, New York 1989, za: J. DeFrain, *Strong families around the world*, dz. cyt., s. 8.

jaka winna być rodzina, aby wypełniać prawidłowo swoje funkcje. Jakie działania należy podjąć, aby podmioty tworzące rodzinę były szczęśliwe i spełnione. W niniejszym artykule, ze względu na jego ograniczoną objętość, nie zostały opisane wszystkie cechy silnej rodziny. Niemniej zostały one zidentyfikowane przez autora tej publikacji w zebranych materiale badawczym. Z pewnością można stwierdzić, że rodzina, poprzez zaangażowanie jej członków we wzajemną uczciwość, rzetelność, odpowiedzialność czy zaufanie, tworzy doskonały klimat wzajemnych relacji. Okazywanie emocji, miłości i uznania zapewnia małżeństwu i ich dzieciom poczucie bezpieczeństwa, spokoju. Rodzina to także dziadkowie, pradiadkowie i dalsi krewni, którzy sprawiają, że rodzina ma swoje korzenie, swoją indywidualną tożsamość, świadomość – skąd przybyli, co osiągnęli, kim są. Słuchanie drugiego człowieka, dążenie do zrozumienia argumentów, przychylenie się do kompromisu oraz znalezienia wspólnego rozwiązania umacnia rodzinę. Studenci w swoich rodzinach chcą dbać i troszczyć się o partnerów i dzieci, zapewnić im pomyślny rozwój. Rodzina trwa i rozwija się poprzez spędzanie czasu podczas wspólnych posiłków, zabawy. Nie ma idealnej rodziny i taką wiedzę mają młodzi dorośli. Chcąc uniknąć zdefiniowanych trudnych problemów, np. wyjazdu za granicę, godzą się z niższym statusem ekonomicznym, stawiając rodzinę na pierwszym miejscu w hierarchii wartości.

Rodzina jest ważna dla młodych dorosłych. Studenci, tworząc obraz swojej przyszłej rodziny, kierują się doświadczeniami nabytymi w rodzinie pochodzenia. Negatywne doświadczenia implikują wyobrażenia o rodzinie, jednak to, jaka w przyszłości będzie ich rodzina, zależy od wielu czynników, m.in. wsparcia, przebiegu terapii. Młodzież w przyszłości będzie dążyła do założenia rodziny, najczęściej sformalizowanej poprzez ślub. Droga prowadząca do założenia rodziny wiedzie często przez życie w związkach kohabitacyjnych. Młodzi dorośli rozumieją rodzinę jako obecność kobiety, mężczyzny i dzieci (własnych, adopcyjnych). Dopuszczają także rodzinę niepełną w sytuacji rozvodu czy wdowieństwa. Prawie wszyscy pragną mieć dwoje lub troje dzieci.

Środowisko rodzinne, w którym młodzież dorastała, ukierunkowuje ją na wartości uniwersalne. Dostrzeżone przez nich braki i niedomagania rodziny pochodzenia skutkują dążeniem do zaspokojenia, uzupełnienia tych sfer w ich przyszłym życiu rodzinnym. Dotychczasowi badacze stwierdzają, że nawet jeśli dojdzie do utraty wyłączności w zakresie dotyczącym pełnionych funkcji, nie można mówić o „śmierci rodziny”. Szczególny klimat wyróżniający relacje osobowe w rodzinie jest na tyle unikatowy, że w chwili ograniczenia zadań przypisanych rodzinie żadne grupy małe czy instytucje społeczne jej nie zastąpią³⁸.

³⁸ Por. A. Żurek, *Koncepcja rodziny i sposoby jej badania w ujęciu profesora Zbigniewa Tyszki*, dz. cyt., s. 255.

BIBLIOGRAFIA

- Bandura A., *Teoria społecznego uczenia się*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Baniak J., *Kohabitacja niezamężna i małżeństwo w świadomości młodzieży licealnej i akademickiej. Studium socjologiczne na przykładzie Kalisza i Poznania*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 2001, t. 11, s. 207-242.
- Błażek M., Kaźmierczak M., *Struktura rodziny pochodzenia a inteligencja emocjonalna jednostki*, w: T. Rostowska, *Psychologia rodziny*, Dyfin, Warszawa 2009.
- Chambers D., *A Sociology of Family Life. Change and Diversity in Intimate Relations*, Polity Press, Cambridge 2012.
- DeFrain J., *Strong families around the world*, „Family Matters” 1999, no 53 (Winter), s. 6-13.
- Dyczewski L., *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Pomiędzy tradycją a nowoczesnością*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009.
- Forsberg H., Närkin R., *Families in the Future: Stories of Finnish Students*, „Journal of Comparative Family Studies” 2016, t. 47 (Winter), s. 27-43.
- Giza-Poleszczuk A., *Rodzina a system społeczny. Reprodukacja i kooperacja w perspektywie interdyscyplinarnej*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005.
- Jan Paweł II, *Homilia w czasie Mszy św. odprawianej na lotnisku w Masłowie, 3 czerwca 1991*, w: *Pielgrzymki do Ojczyzny*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2006, s. 613-619.
- Kacprzak A., *Międzypokoleniowa transmisja alkoholizmu (na podstawie narracji „trzeźwiejących” alkoholików)*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Sociologica” 2011, nr 38, s. 73-89.
- Kotowska I., *Europejskie modele rodziny w dobie transformacji*, w: *Rodzina – prywatność – intymność. Dzieje rodziny w kontekście europejskim*, red. D. Kalwa, A. Walaszek, A. Zarnowska, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2005, s. 59-77.
- Kwak A., *Rodzina i młodzież. Teoria i badania*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2008-2009, t. 19, s. 51-70.
- Moleszta A., *Dynamika współczesnej rodziny*, „Horyzonty Wychowania” 2017, t. 16, nr 3, s. 73-88.
- Naidoo L., *Imagination and Aspiration: Flames of Possibility for Migrant Background High School Students and Their Parents*, „Australian Journal of Teacher Education” 2015, t. 40, s. 102-115.
- Olson D.H., McCubbin H.I., Barnes H.L., Larsen A.S., Muxen M.J., Wilson M.A., *Families: What Makes Them Work*, Sage, Los Angeles 1989.
- Olson D.H., Russell C.S., Sprenkle D.H., *Circumplex Model: Systemic Assessment and Treatment of Families*, Haworth Press, New York 1989.
- Rydz S., *Samotne rodzicielstwo*, w: *Psychologia rodziny*, red. I. Janicka, H. Liberska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014, s. 243-258.
- Slany K., *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, ZW Nomos, Kraków 2002.
- Stinnett N., DeFrain J., *Secrets of Strong Families*, Little Brown & Co, Boston 1985.
- Szlendak T., *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

- Tyszka Z., *Podstawowe pojęcia i zagadnienia socjologii rodziny*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 1997.
- Tyszka Z., *Rodzina we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 2003.
- Tyszka Z., *Socjologia rodziny*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979.
- Tyszka Z., *Z metodologii socjologicznych badań nad rodziną*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Poznań 1991.
- Wolicki M., *Niektóre współczesne zagrożenia rodziny w ujęciu psychologicznym*, w: *Zagrożenia dla rodziny. Europa i Polska*, red. M. Malikowski, S. Gałkowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010, s. 101-110.
- Wrońska K., *Rodzicielstwo między tradycją a rozwiniętą nowoczesnością*, w: *Rodzina w świecie współczesnym*, red. M. Howorus-Czajka, K. Kaczor, A. Wierucka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2011, s. 59-69.
- Wrzesień W., *Europejcy poszukiwacze i specyfika ich relacji międzypokoleniowych*, w: *Rodzice i ich dzieci w tańcu pokoleń*, red. W. Wrzesień, A. Żurek, I. Przybył, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2005, s. 122-172.
- Żurek A., *Koncepcja rodziny i sposoby jej badania w ujęciu profesora Zbigniewa Tyszki*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2005, t. 16, s. 251-261.

STRESZCZENIE

Rodzina jest szczególnym i delikatnym zagadnieniem. Współcześni badacze dostrzegają zmiany, jakie zachodzą na skutek wielu uwarunkowań. Przeprowadzone badania miały na celu zbadanie wyobrażeń o rodzinie młodych dorosłych. Badania przeprowadzono od kwietnia do września 2017 roku na próbie 57 studentów (49 kobiet i 8 mężczyzn), którzy napisali tekst *Moje wyobrażenia o rodzinie*. W badaniu posłużono się metodą zbierania danych jakościowych. Wyobrażenia o przyszłości, cele, dążenia życiowe, wizje dotyczą zadań, które umiejscawiane są w bliższej lub dalszej przyszłości. Z tego względu mają one charakter jedynie deklaracyjny. Określone przez studentów dążenia nie muszą być więc zrealizowane w przyszłości. Trudno zatem traktować opowiadania jako podstawę trwałej, stabilnej przyszłości. Realizacja planów, jeśli nawet się pojawi, może ulec zmianie ze względu na pojawiające się okoliczności. W zebranych materiale wyróżniono cztery rodziny pochodzenia opisywane przez młodych dorosłych: tradycyjną, niepełną, dysfunkcyjną oraz rodzinę pełną z brakiem silnych więzi. Rodzina jest ważna dla młodych dorosłych. Studenci, tworząc obraz swojej przyszłej rodziny, kierują się doświadczeniami nabytymi w rodzinie pochodzenia. Negatywne doświadczenia implikują wyobrażenia o rodzinie, jednak to, jaka w przyszłości będzie ich rodzina, zależy od wielu czynników, m.in. wsparcia i przebiegu terapii. Młodzież w przyszłości będzie dążyła do założenia rodziny na ogół sformalizowanej poprzez ślub. Droga prowadząca do założenia rodziny wiedzie często przez życie w związkach kohabitacyjnych. Młodzi dorośli rozumieją rodzinę jako obecność kobiety, mężczyzny i dzieci (własnych, adopcyjnych). Dopuszczają także rodzinę niepełną w sytuacji rozwodu czy wdowieństwa. Prawie wszyscy pragną mieć dwoje lub troje dzieci. Środowisko

rodzinne, w którym młodzież dorastała, ukierunkowuje ją na wartości uniwersalne. Dostrzeżone przez nią braki i niedomagania rodziny pochodzenia skutkują dążeniem do zaspokojenia i uzupełnienia tych sfer w ich przyszłym życiu rodzinnym.

SŁOWA KLUCZOWE: rodzina, wyobrażenia, młodzi dorośli, dynamika rodziny

SUMMARY

YOUNG ADULTS' IMAGES OF FAMILY LIFE

Family is a unique and sensitive issue. Contemporary researchers have observed changes of different origin within the subject area. The conducted study aims at exploring the ways young adults imagine family life. The research was performed from April to September 2017 on a sample of 57 students (49 women and 8 men) who had been given a task to write an essay *My image of a family*. The study uses the qualitative research data collection method. Images of the future, aims, goals in life and dreams concern tasks in the nearer or further future and, therefore, are declaratory in their nature. Thus, the students' ambitions might not be carried out in the future. Consequently, the declarations contained in the essays can hardly be treated as the basis for their future stabilization. Implementation of the plans, should it occur, might be subject to changes due to a variety of circumstances. The data collected in the study describe four types of a family of origin, namely: traditional, single-parent, dysfunctional and a nuclear family lacking strong bonds. Family is important for young adults. While describing their future family, students draw on experiences of their family of origin. Negative experiences strongly affect their family images, but their future family depends on many different factors, e.g. support and therapy. Young people will aspire to set up a family in the future, in most cases by means of marriage, however, the legally recognized relation of marriage is often preceded by a period of cohabitation. Young adults perceive the family as the presence of a woman, a man and children (own or adopted ones). They allow for single-parent families in situations of divorce or widowhood. Almost all the students in the group expressed a desire for two or three children. The family background of young adults results in their focus on universal values. Deficits and failures of the family of origin bring the wish to satisfy and complement the areas in their future family life as a result.

KEYWORDS: family, images, young adults, family dynamics

Dr Aldona Molesztak, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki, Zakład Myśli Społecznej i Edukacji Środowiskowej.